

МИТЬ ВІЙНИ

МУРАВИН. В 1943 році німці приїжджали в село Муравин збирати від населення молоко, сир, яйця, сметану, м'ясо. Комендатура їх знаходилася в Морочно. Коли наближався фронт, то населення змушене було евакуюватись. Німці бомбили і палили село. Люди рятували своє майно: кухри з одягом закопували, а ікони переховували в лісі. По вулиці Центральної горіло декілька хат, серед них – хата Пукала Пилипа, Ковалевичів, Антончика Петра, і в даний час на городі збереглася яма від бомби. Поки літак розвертався над селом Парська, то на той час в Муравині намагалися врятувати від вогню те, що лишилося – особливо льон, який був приготовлений у клунях для пряжі полотна. А коли літак летів на Муравин, то на Парській рятували своє майно. Люди ховалися по чагарниках, по болотах, в погрібах. Вогонь знищував усе, але, щоб врятувати життя, то навіть останню частку знімали з голови й кидали в полум'я, аби білий колір був не таким помітним. Село перетворилося на руїну.

Спогади старожилів села Муравин, записані учнями Зарічненської ЗОШ I-II ступенів Полюхович Світланою та Проневич Вікторією під керівництвом вчителя Полюхович І.М.

РІЧИЦЯ. «...Запам'яталось як бомбили

БРОДНИЦЯ. ...2 травня 1943 року на околиці села Бродниця було розстріляно

ВОВЧИЦІ. Пам'ятаю, як німці спалили рідне село 8 квітня 1943 року. Залишилося тільки дві хатини – Ковтуновича Івана Федоровича та Шваї Івана Павловича. Знищили фашисти у вогні і двох односельчан – Мельникович Магдалину та Чудиновича Феодосія. Вони відмовилися, за порадою партизанів, переселятися до лісу на Довгу граду. Бо жаль було нажитого добра. Тоді не було що їсти. Харчувалися жолудями, половою, полином, кропивою...

Зі слів "дитини війни" Шваї Гната Васильовича, Вовчицька загальноосвітня школа I-II ступенів, записала Швая Оксана Романівна (учениця 6 класу). Заступник директора школи з навчально-виховної роботи О.Г.Швая

1943 рік... Тато на фронті, старша сестра в Германії на примусових роботах. На руках у матері – трое дівчаток і бабуся. Пам'ятаю, як мама босоніж, по тонкому льоду, несла мене на руках. Після цього тяжко захворіла і ми опинилися в родичів, у селі Привітівка. Не було чого їсти. Баба Василина спекла хлібину, витягла з печі. Він дуже пах! Прошу маму, щоб дали хліба. Бабуся відрізає шматочок. Прошу знову, і знову прошу... Такий шматочок хліба воєнного часу і донині зберігається у Шваї Анастасії

МОРОЧНЕ. Я був малим хлопцем, 9 років, коли в селі сталася страшна трагедія. У неділю, 19 липня 1942 року, в урочищі «Маяк» німці розстріляли 500 євреїв. Під кремезним дубом фашисти вирили глибоку яму, попереки поклади дошки і розстрілювали безневинних людей. За всім цим жахливим видовищем я, зі своїми ровесниками, спостерігав з дзвіниці церкви.

Зі слів «дитини війни» Безушка Миколи Михайловича, Морочненська загальноосвітня школа I-III ступенів записала Червінська Катерина Олександрівна (учениця 8 класу). Вчитель Кудря Євгенія Миколаївна

Пригадую той страшний день, коли на село Морочне впала перша бомба. Ми тоді були в церкві. Здрігнулася земля, задрижали стіни і шибки у церкві. Священик наказав нікому не виходити на вулицю. Я тоді була малолітньою дівчинкою і мені було дуже страшно.

Зі слів «дитини війни» Смаглюк Людмила Миколаївна, Морочненська загальноосвітня школа I-III ступенів. Записали Смаглюк Людмила Василівна, Коморанець Анастасія Василівна (учениці 10 класу). Заступник директора з виховної роботи І.І.Олешко

НОВОРІЧИЦЯ. Біда прийшла вночі. Прийшла в чорних брудних чоботях, в несамовитому гуркоті в двері:

- Відкривай!

Вийшла в сорочці, з хустиною на плечах.
- Ти дружина Шрамовича Миколая Степановича?! Збирайся!

Здрігнулося, замерло від страху серце. З ліжка піднявся батько, вступився за рідну кровиночку... Повели обох... Це була мить, коли востаннє маленька дворічна Марійка бачила свою неньку...

Літо. Чорниця. Раптом...

- Боже, кості! Волосся, чорна, як воронове крило, заплетена коса...

Зі слів «дитини війни» Козяр Марії Миколаївни. Новорічицька загальноосвітня школа I-III ступенів, записала Шрамович Аліна Леонідівна (учениця 11 класу). Заступник директора школи з виховної роботи С.В. Парчук

РІЧИЦЯ. «...Запам'яталось як бомбили село. Ми копали бульбу, а тут самольоти «драбини». Їх було 2, потім 3. Летіли з сторони Морочного. Вони пролетіли, а потім вернулись і почалось. Бомби летіли одна за одною. Дим, вогонь, стрілянина. Хтось ховався, хтось біг в село рятувати дітей, бо люди жили в лісі, в копанках. Було страшно. Першого нальоту нікого не вбили. А другий раз, коли налетіли, то були і вбиті, й поранені, погоріли хати, хліви...»

Записано від Палій Олександри Серафимівни, 1932 р.н., жительки села Річиця, ученицею 9 класу Палій Ілоною. Вчитель Меснікович В.Т.

КУХЧЕ. Багато що про воєнне життя своїх батьків мені розповідає моя бабуся Супрунук Марія Павлівна. Як от про те, що коли дідусь пішов на війну, то звістки про нього не було цілих чотири роки. Ніхто не знав, чи живий він, чи ні. Але моя прабабуся, з якою він тоді був ще неодружений, чекала його увесь цей час і вірила в те, що він повернеться. Прабабуся жила в Тиховихі. І згадувала, як летіли над селом ворожі літаки, вона ховалась поміж грядок в розорі. Літаки скидали на села бомби. Одну з цих бомб було скинуто у Млинку, де зараз проживає моя бабуся Марія. Ця бомба вщент розгромила три хати в центрі села. На тому місці зараз стоїть пам'ятник учасникам Другої світової війни.

Погорілець Анастасія, учениця 7 класу Кухченської ЗОШ I-III ст.

«Війна... Краще б її не знати! – витираючи кінчиком хустки сльози, сумно починає свою розповідь моя бабуся Харковець Ольга Кирилівна. – Найстрашніше було тоді, коли німці зайняли Нобель. Ми на той час жили в Кутині. Люди тікали з села, боялись, що німці, коли прийдуть, то спалять його. Хто вибирався в Новосілля, були такі, що їхали в Млинок або в Борову. Моя мати далеко від хати йти не схотіла і, побравши нас, дітей, відправилась на Плянту, що поблизу Кутина. Одного разу ми з нею пішли в поле, а мого брата залишили одного. В хату налетіло багато комарів і той затопив піч, щоб якось їх позбутись. Мабуть, німець, який був в Ноблі на маяку, побачив той чорний дим. Бо на другий день прилетів літак і став скидати бомби над хатою. В хату, слава Богу, не влучило, а от одна втрапила в хлів і осколки з неї потрапили нашій кобилці прямо в серце. Бомби летіли в той день і на Храпині, і на Кухче».

Соломко Ольга, учениця 7 класу Кухченської ЗОШ I-III ст.

ЗАРІЧНЕ. На початку війни ходили ми, діти, по гриби. У лісі натрапили на п'ятьох мертвих радянських солдат – їх розстріляли німці. Ми хуленько позвали старших і цих вбитих солдатів поховали у лісі. Я бачила, як «бандерівці» закинули у хату, яка стояла на Парській, Жолондівську Павлину і її двох діточок 10-ти і 12-ти років, Томаша і Казиміра. Хату підпалили. Всі згоріли живцем. Залишився тільки найменший 3-річний син, який сховався. На тому місці зараз стоїть пам'ятник, зроблений земляками – зарічненцями.

Зі слів Дяденчук Лідії Данилівни, Заріченська ЗОШ II-III ступенів, записав Курин Микола Анатолійович (учень 11-А класу). Заступник директора школи з виховної роботи В.В.Дяденчук

БРОДНИЦЯ. ...2 травня 1943 року на околиці села Бродниця було розстріляно місцевими поліцейськими 9 жителів села, серед яких були і діти. Живим залишився лише Володимир Кіндратович Делідон, який і розповів цю жахливу історію. У цей день загинули його батько і старший брат, який прикрив його своїм тілом. 9 куль, які пройшли крізь його одяг, дивом не зачепивши його тіло, ранили лише на все життя душу.

Спогади про війну записані зі слів жительки села Делідон Олени Іванівни учнем 7 класу Музичком Петром Петровичем під керівництвом вчителя Музичко Тетяни Василівни

зберігається у Швай Анастасії Григорівни, жительки села Вовчиці.

Зі слів «дитини війни» Малиги Ольги Петрівни, Вовчицька загальноосвітня школа I-II ступенів, записала Боричевська Ольга Адамівна (учениця 7 класу). Заступник директора школи з навчально-виховної роботи О.Г.Швайя

МУТВИЦЯ. Влітку 1943 року відбулася подія, яка стривожила все село. Німці розстріляли сім'ю Корнійчуків: сина Віктора (за зв'язок з партизанами), його дружину Марію, дворічного сина Степана, матір Ганну, брата Петра. Це сталося вранці. Сім'я якраз снідала, коли зненацька увірвалися німці. Вони почали стріляти. Петра поранили в ногу. Він вискочив ще надвір через вікно, але його там добили. Матір Ганна втекла і побігла за село, але її також догнали і застрелили. Віктора забили прикладами в сіднях. Марію і її сина Степанка застрелили в хаті. Маленький хлопчик тримав в одній руці ніж, а в другій – коржик. Так з ними він і загинув. З усієї сім'ї залишилась живою лише Хаврона, дочка Ганни. Вона пішла до сусідки. Німці забрали худобу, все майно і поїхали. Люди були налякані, але прийшли, щоб похоронити сім'ю.

Записала Кирилюк Ірина, учениця 9 класу, від Раковець Марії Михайлівни, 1930р.н., жительки с. Мутвиці

У селі жив єврей. Його звати було Гельо. Він мав дружину Рохлю та трьох дітей: Естерку, Муліка, Берка. Коли в село прийшли німці, то всіх євреїв погнали в гето. Туди потрапили Рохля і Гельо. Вони деякий час там жили. У них на грудях були нашивки, на яких було намальовано шестикутну зірку. Євреї знали, що їх будуть розстрілювати. Рохля вирішила втікати. Вона просила чоловіка йти з нею, та він не захотів. Жінка заховала своїх синів на Вільці. Вони пасли худобу. Естерку Раковець Петро відвіз у Семиховичі до своєї сестри. Вона сказала німцям, що то її дочка. Сама Рохля ховалась в лісі. Проте хтось сказав німцям про синів. Фашисти поїхали на Вільку і застрелили Муліка і Берка. Гельо розстріляли. Коли німці залишили село, повернулася Рохля. Вона продала хату, забрала Естерку. Потім вони поїхали в Ізраїль.

Записала Кирилюк Ірина, учениця 9 класу, від Раковець Марії Михайлівни, 1930р.н., жительки с. Мутвиці

Підготувала Тамара АЛЕКСІЮК (фото з архіву)